

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΧΡΙΣΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ

Τοῦ Γ. Ν. ΦΙΛΙΑ
Ἐπίκουρου Καθηγητῆ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἐνσωματωμένο στήν ἀκολουθία τοῦ Βαπτίσματος, τό Μυστήριον τοῦ Χρίσματος καθίσταται πολλές φορές δυσδιάκριτο γιά τούς παρισταμένους πιστούς, οἱ ὅποιοι ἀντιλαμβάνονται μόνο τό δεύτερο τμήμα του, δηλαδή τή χρήση μέ τό ἅγιο Μύρον συνοδευόμενη διά τῆς γνωστῆς φράσεως τοῦ ἱερέως (Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου. Ἀμήν). Ἡ τελετουργική πλημμέλεια τῶν ἱερέων συνεπάγεται -σέ ἄρκετές, δυστυχῶς, περιπτώσεις- νά μήν ἀκούγεται ἡ «εὐχή τοῦ Μύρου», ἡ ὁποία προηγεῖται τῆς χρίσεως. Ἐάν στίς πικρές αὐτές διαπιστώσεις προσμετρήσουμε τήν ἔλλειψη μεταβαπτισματικῆς κατηχήσεως σέ θέματα τῆς θείας Λατρείας, ἔργο τό ὅποιο ἡ Ἐκκλησία ἐπιτελοῦσε διά τῶν Μυσταγωγικῶν Κατηχήσεων, ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι ἡ ἔννοια καί ἡ σημασία τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος στή ζωή τοῦ Χριστιανοῦ συνιστοῦν ἀντικείμενο ἰδιαίτερης μέριμνας καί ἀπαιτοῦν συντονισμένες κατηχητικές προσπάθειες.

1) Ἡ ἀκολουθία τοῦ Μυστηρίου

Τό Μυστήριον τοῦ Χρίσματος συνίσταται σέ μία εὐχή

καί στήν πράξη τῆς χρίσεως διά τοῦ ἁγίου Μύρου. Ἡ «εὐχή τοῦ Μύρου» δὲν εἶναι καθαγιαστική, ἐφ' ὅσον τό Μύρο ἔχει ἁγιασθεῖ κατά τή διάρκεια εἰδικῆς ἀκολουθίας τῆ Μεγάλη Πέμπτη¹. Στήν ἐν λόγῳ εὐχή (Εὐλογητός εἶ, Κύριε, ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ...) γίνεται ἀναφορά στό «φωτισμό» τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος δόθηκε διά τῆς «ἐπιφανείας» τοῦ Κυρίου, καθῶς καί στή «μακαρία κάθαρση» ἡ ὁποία χαρίζεται στόν ἄνθρωπο διά τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος. Τό πρῶτο αὐτό τμήμα τῆς εὐχῆς, ἐπομένως, ἀνακεφαλαιώνει τά ἕως τή στιγμή ἐκείνη σωτηριώδη γεγονότα γιά τό βαπτιζόμενο. Μετά ἀπό τή σύντομη ἐπισήμανση ὅτι διά τοῦ «ζωοποιοῦ Χρίσματος» παρέχεται ὁ «θεῖος ἁγιασμός», ἡ εὐχή ἐκφράζει τό ἀκόλουθο αἶτημα πρὸς τό Θεό:

Αὐτός οὖν, Δέσποτα, παμβασιλεῦ εὐσπλαγγνε, χάρι -
σαι αὐτῷ καί τήν σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου καί
παντοδυνάμου καί προσκυνητοῦ σου Πνεύματος καί τήν
μετάληψιν τοῦ ἁγίου Σώματος καί τοῦ τιμίου Αἵματος
τοῦ Χριστοῦ σου. Φύλαξον αὐτόν ἐν τῷ σῶ ἁγιασμῷ· βε -
βαίωσον ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει· ρῦσαι ἀπό τοῦ πονηροῦ
καί πάντων τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ καί τῷ σωτηρίῳ
σου φόβῳ ἐν ἀγνείᾳ καί δικαιοσύνῃ τήν ψυχὴν αὐτοῦ δια -
τήρησον· ἵνα ἐν παντί ἔργῳ καί λόγῳ εὐαρεστῶν σοι, υἱός
καί κληρονόμος τῆς ἐπουρανίου σου γένηται βασιλείας.

Ἐάν ἐξαιρέσουμε τό περί καταξιώσεως τοῦ βαπτισμέ -
νου νά μεταλάβει τό Σῶμα καί τό Αἶμα τοῦ Κυρίου, τά

1. Ἀρχικῶς ἡ καθαγιαστική εὐλογία ἦταν ἔργο ὄλων τῶν ἐπισκόπων, ἀργότερα ὅμως τό προνόμιο τοῦ καθαγιασμοῦ περιορίσθηκε στό Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὡς δεῖγμα ἐνόητας τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Μέ τήν ἄδεια, ὅμως, τοῦ Πατριάρχου τό Μύρο καθαγιαζεται καί ἀπό τοὺς πρῶτους τῶν ἐπί μέρους ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν [βλ. Ἀρχιμ. Παύλου Μενεβίσογλου (νῦν Μητρ. Σουηδίας), Τό ἅγιον μύρον ἐν τῇ Ὄρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, Θεσσαλονίκη 1972 (Ἀνάλεκτα Βλατάδων 14)/ Ἰωάννου Yazigi, Ἡ τελετὴ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, Θεσσαλονίκη 1982, σσ.105-106/ Τοῦ ἰδίου, Ὁ καθαγιασμός τοῦ ἁγίου Μύρου, Ἀθήναι 1983.

ὑπόλοιπα αἰτήματα συνυφαίνονται μέ τή «σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», τήν ὅποια λαμβάνει ὁ πιστός: νά διαφυλαχθεῖ στόν «ἀγιασμό τοῦ Θεοῦ», νά στερεωθεῖ στήν ὀρθόδοξη πίστη, νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τόν πονηρό καί ὅλες τίς ἀπάτες του καί μέ τό «σωτήριο φόβο» τοῦ Θεοῦ νά διατηρήσει τήν ψυχή του στήν καθαρότητα καί στήν ἀρετή, ὥστε νά «εὐαρεστήσει» τό Θεό καί νά καταστεῖ «κληρονόμος» τῆς ἐπουράνιας βασιλείας του. Ἀκολουθεῖ ἡ χρίση τοῦ βαπτισμένου διά τῆς φράσεως Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου. Ἀμήν. Τό περιεχόμενο τῆς εὐχῆς, ἐπομένως, προΐδεάζει περί τῆς ἐννοίας καί σημασίας τοῦ Χρίσματος γιά τή ζωή τοῦ Χριστιανοῦ. Περὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ καταγράφονται ἀκολουθῶς κάποιες βασικές πτυχές τῆς περί Χρίσματος θεολογίας μέ βάση τήν ἐκκλησιαστική γραμματεία.

2) Βασικές πτυχές τῆς περί τοῦ Χρίσματος θεολογίας στήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας

α) Ἐκ τῶν σημαντικότερων ἀπό τίς πτυχές τῆς περί Χρίσματος θεολογίας εἶναι ἡ συνάφεια τοῦ ἐν λόγῳ Μυστηρίου μέ τόν ὄρο καί τήν ιδιότητα τοῦ Χριστιανοῦ. Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων, ὁ Κύριος ἔλαβε τήν προσωνομία τοῦ «Χριστοῦ» διά τῆς ἐπ' Αὐτοῦ ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατά τή Βάπτισή Του, τονίζει δέ ὅτι τό Χρίσμα τό ὅποιο λαμβάνει ὁ βαπτιζόμενος εἶναι «ἀντίτυπο» τοῦ Χρίσματος τοῦ Κυρίου². Γι' αὐτό ὁ Τερτυλλιανός γράφει, περί τά τέλη τοῦ 2ου μ.Χ. αἰώνα, ὅτι ὁ ὄρος «Χριστιανός» ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ὄρου «Χρίσμα»³, ἐνῶ ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς βαπτισμένους ὑπενθυμίζει ὅτι «ἀξιόθηκαν νά λέγονται Χριστιανοί ἕνεκα τοῦ Χρίσματος»⁴.

2. Μυσταγωγική Κατήχησις Γ', Α, ΒΕΠΕΣ 39, σ. 253 (13-21).

3. Apologeticum IV, 5, ἐν Corpus Christianorum, Series Latina, τόμ. Ι, σ. 92.

4. Μυσταγωγική Κατήχησις Γ', Ε, ΒΕΠΕΣ 39, σ. 254 (24-25).

Ὁ ὄρος «κεχρισμένος» προέρχεται ἀπό τίς ἱερατικές χρίσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπως τίς τοῦ Ἁαρὼν καί τοῦ Μωϋσέως⁵. Ἀναφερόμενος στό Μυστήριο τοῦ Χρίσματος, ὁ Τερτυλλιανός γράφει ὅτι «μέ τό ἔλαιο αὐτό ὁ Ἁαρὼν ἐχρίσθη ἀπό τό Μωϋσῆ, ἐξ οὗ τό ὄνομα “Χριστός”, τό ὁποῖο σημαίνει χρίση. Αὐτό τό Χρίσμα ἔδωσε τό ὄνομά του στόν Κύριο...”Ἐτσι, σ’ ἐμᾶς ἡ χρίση ἦλθε διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλά ἐνεργεῖ πνευματικῶς»⁶. Ὑπό τήν ἔννοια αὐτή, τό Μυστήριο τοῦ Χρίσματος ἀποτελεῖ γιά τό βαπτισμένο τήν «προέκταση» τῆς παλαιδιαθηκῆς ἱερωσύνης, ὅπως σημειώνει χαρακτηριστικῶς ὁ Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων: «Μετά τό Βάπτισμα ἀνέρχεσθε πρός τόν ἱερέα. Τί ἐπακολουθεῖ; Δέν εἶναι αὐτό πού λέγει ὁ Δαυίδ “ὡς μύρον ἐπί κεφαλῆς τό καταβαῖνον ἐπί τόν πώγωνα, τόν πώγωνα τοῦ Ἁαρὼν”; Ἀντιλαμβάνεσαι γιατί συμβαίνει αὐτό. Διότι “ὄφθαλμοί σοφοῦ ἐπί κεφαλῆς αὐτοῦ” (Ἐκκλ. 2, 14)... Ἐπιχέεται στόν πώγωνα τοῦ Ἁαρὼν, ὥστε ἐσύ νά καταστεῖς γένος ἐκλεκτό καί ἱερατικό. Διότι ὅλοι ἐχρίσθημεν διὰ τῆς πνευματικῆς χάριτος μέ προοπτική τή βασιλεία καί τήν ἱερωσύνη»⁷.

Ἡ ἐκκλησιαστική γραμματεία θεώρησε τό ἱερατικό χρίσμα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὡς προετοιμασία τοῦ χριστιανικοῦ Χρίσματος. Πρόκειται περί τῆς «τυπολογικῆς ἐρμηνείας» τοῦ παλαιδιαθηκικοῦ χρίσματος ὅπως ἐκφράζεται μέ σαφήνεια ἀπό τόν Κύριλλο Ἱεροσολύμων⁸, Δίδυμο

5. Βλ. τίς ἐπί τοῦ θέματος ἐπισημάνσεις τοῦ J.Daniélou, *Bible et Liturgie*, Paris, Cerf, 1958, σ.157.

6. *De Baptismo*, 7, PL 1, 1207A.

7. *De Mysteriis*, 29-30, ἔκδ. B. Botte, *Sources Chrétiennes* 25bis, σ.117.

8. Ταῦτα μέν ἐκείνοις συνέβαινε τυπικῶς, ἡμῖν δέ οὐ τυπικῶς, ἀλλ’ ἀληθῶς, ἐπειδή ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χριόμεθα ἀληθῶς [Μυσταγωγική Κατήχησις Γ’, ΣΤ, ΒΕΠΕΣ 39, σ. 254 (35-36)].

τόν Ἀλεξανδρέα⁹ καί Εὐσέβιο Καισαρείας¹⁰. Ἡ ἔννοια τοῦ «κεχρισμένου» ἀπό τό Θεό ἐγνώρισε, μέν, διαφορετικῆς ἀποχρώσεις κατά τή διαδρομή τῆς ἱερᾶς ἱστορίας τῆς σωτηρίας, συνοψίσθηκε δέ στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καί παραδόθηκε ὡς χάρισμα στά μέλη τῆς Ἐκκλησίας διά τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος.

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοί εἶχαν συνείδηση τῆς ἐννοίας τοῦ Κυρίου ὡς «Κεχρισμένου», ὅπως τονίζει ὁ ἀπ. Πέτρος στήν ὁμιλία του πρὸς τόν Κορνήλιο¹¹. Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ περί Χρίσματος ἀντίληψη τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων, ὅπως καταγράφεται ἀπό τό Θεόφιλο Ἀντιοχείας περί τό 180 μ.Χ. Ἀπαντώντας στόν εἰδωλολάτρη Αὐτόλυκο, ὁ Θεόφιλος ἐξαίρει τή σημασία τοῦ Χρίσματος ὡς πράξεως ἡ ὁποία ἔχει εὐρεία ἐφαρμογή τόσο στόν ἄνθρωπο ὅσο καί σέ κάποια ἀντικείμενα. Τό συμπέρασμα τοῦ Θεοφίλου εἶναι σαφές: «καλούμαστε Χριστιανοί διότι χριόμεθα μέ τό ἔλαιον τοῦ Θεοῦ»¹². Ἀνεξαρτήτως τῶν διαφορετικῶν ἀπόψεων περί

9. Καί τό χρίσμα δέ, ὅπερ ἐχρίσθησαν Ἀαρών τε ὑπό Μωϋσέως, ἔτι μὴν καί πάντες οἱ ἀπό τοῦ ἱερατικοῦ κέρατος, οἱ ἐπικληθέντες χριστοί, τύπον ἔφερε τοῦ ἡγιασμένου χρίσματος, οὗ λαμβάνομεν ἡμεῖς (Περί τῆς Ἁγίας Τριάδος, PG 39, 712).

10. Εὐὐδία ἀγαθή καί μύρου χρίσις, οὐ τῷ Ἰσραήλ, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐπαγγέλλονται ὅθεν εἰκότως παρά τήν τοῦ μύρου χρίσιν καί τῆς χριστιανῶν ἡξιώθησαν προσηγορίας [Εὐαγγελική Ἀπόδειξις, Α', 10, ΒΕΠΕΣ 27, σ.53 (1-3)].

11. Ἰησοῦν τόν ἀπό Ναζαρέτ, ὡς ἔχρισεν αὐτόν ὁ Θεὸς Πνεύματι Ἁγίῳ καί δυνάμει (Πρ. 10, 38).

12. Περί δέ τοῦ καταγελᾶν μου καλοῦντά με Χριστιανόν, οὐκ οἶδας ὃ λέγεις. Πρῶτον μὲν ὅτι τό χριστόν ἡδύ καί εὐχρηστον καί ἀκαταγέλαστον ἔστιν. Ποῖον γάρ πλοῖον δύναται εὐχρηστον εἶναι καί σώζεσθαι, ἐάν μὴ πρῶτον χρισθῆ; Ἡ ποῖος πύργος ἢ οἰκία εὐμορφος καί εὐχρηστός ἔστιν, ἐπὶ οὐ κέχρισται; Τίς δέ ἄνθρωπος εἰσελθὼν εἰς τόνδε τόν βίον ἢ ἀθλῶν οὐ χριεται ἐλαίῳ; Ποῖον δέ ἔργον ἢ κόσμιον δύναται εὐμορφίαν ἔχειν, ἐάν μὴ χρισθῆ καί στιλβωθῆ; Εἶτα ἀήρ μὲν καί πᾶσα ἡ ὑπ' οὐρανόν τρόπῳ τινί χριεται φωτί καί πνεύματι. Σύ δέ οὐ βούλει χρισθῆναι ἔλαιον Θεοῦ; Τοιγαροῦν ἡμεῖς τούτου ἔνεκεν καλούμεθα Χριστιανοί ὅτι χριόμεθα ἔλαιον Θεοῦ [Πρὸς Αὐτόλυκον, Α', 12, ΒΕΠΕΣ 5, σσ.18 (35)-19 (3)].

τῆς μαρτυρίας τοῦ Θεοφίλου¹³, αὐτή ἀποτελεῖ καταγραφή τῆς ἐννοίας καί σημασίας τοῦ Χρίσματος στή ζωή τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἄλλωστε, δέν παρέχει μόνο τή χριστιανική ιδιότητα, ἀλλά καί τή δυνατότητα νά ἀποκαλοῦμε τό Χριστό ὡς «Κύριο Ἰησοῦ»¹⁴. Ἐχοντας δεχθεῖ τό «ἀντίτυπο» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οἱ Χριστιανοί καθίστανται «χριστοί»¹⁵, ἀναδεικνύονται -ὅπως γράφει ὁ Κυπριανός- σέ «χριστούς Θεοῦ», δηλαδή «δυναμένους νά φέρουν μέσα τους τή χάρη τοῦ Χριστοῦ»¹⁶.

β) Ἐπί τῆς τελευταίας αὐτῆς ἀληθείας στηριζόμενος ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων γράφει ὅτι διά τοῦ Χρίσματος ὁ βαπτισμένος γίνεται «κοινωνός καί μέτοχος τοῦ Χριστοῦ»¹⁷, εἰσέρχεται -ὅπως θά τονίσει ἀργότερα ὁ Νικόλαος Καβάσιλας- «σέ μία νέα θεανθρώπινη ζωή, τή ζωή τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ Πνεύματος, τή μία ζωή τῆς ἁγίας Τριάδος, τήν ἀληθινή ζωή τῆς Ἐκκλησίας»¹⁸. Ὁ χρισθεὶς διά τοῦ ἁγίου Μύρου δέν εἶναι ἴδιος μέ τόν πρό τοῦ Βαπτίσματος ἄνθρωπο, ἐφ' ὅσον -ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Θεόδωρος Μοψουεστίας- μετά τό Χρῖσμα «ὁ Πατέρας, ὁ Υἱός καί

13. Περί τῶν ποικίλων ἀπόψεων τῶν ἐρευνητῶν, βλ. F.J.Dölger, *Das Sakrament der Firmung, historische-dogmatische dargestellt*, Wien 1906, σ. 6 (Theologische Studien der Leo-Gesellschaft 15)/ J.Coppens, *L' imposition des mains et les rites connexes dans le Nouveau Testament et dans l' Eglise ancienne*, Paris 1925, σ. 325/ B.Welte, *Die postbaptismale Salbung*, Freiburg im Br. 1939, σ.21.

14. Α' Κορ. 12, 5.

15. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, *Μυσταγωγική Κατήχησις Γ'*, Α, ΒΕΠΕΣ 39, σ. 253 (11).

16. *Epistula ad Januarium LXX*, PL 3, 1078.

17. *Μυσταγωγική Κατήχησις Γ'*, Β, ΒΕΠΕΣ 253 (36).

18. Περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, *Λόγος Β'*, ἔκδ. Π. Κ. Χρήστου, *Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν καί ἀσκητικῶν*, Θεσσαλονίκη 1979, σ.324.

τό "Άγιον Πνεῦμα κατοικοῦν πλέον στό βαπτισμένο»¹⁹.

Ἡ ἐκκλησιαστική γραμματεία τονίζει τό γεγονός ὅτι διά τοῦ Χρίσματος ἀρχίζει μία νέα ζωή τοῦ βαπτισμένου: ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου ὡς δημιουργήματος τοῦ Θεοῦ πρό τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων. Ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης τονίζει ὅτι διά τοῦ Χρίσματος ὁ ἄνθρωπος «ἀποκαθίσταται στήν ἀληθινή του φύση ὡς εἰκόνα Θεοῦ»²⁰. Τό μέτωπο τοῦ ἀνθρώπου δέν φέρει πλέον τό «σημάδι τῆς αἰσχύνης» τῶν πρωτοπλάστων, ἐνῶ ὁ βαπτισμένος μπορεῖ πλέον νά ἀτενίζει τή «δόξα τοῦ Κυρίου» ἀνακεκαλυμμένω προσώπῳ²¹. Γι'αυτό μετά τό Μυστήριο τοῦ Βαπτίσματος καί τοῦ Χρίσματος ἀρχίζει μία νέα περίοδος δημιουργίας γιά τόν ἄνθρωπο. Ὅπως σωστά ἔγραφε ὁ ἀείμνηστος π. Α. Σμέμαν, «τό "Άγιο Πνεῦμα μέ τήν κατά τό Μυστήριο τοῦ Χρίσματος σφραγίδα Του, μᾶς μεταβάλλει ἀληθινά καί μᾶς χειροτονεῖ σ' αὐτό πού ὁ Θεός προαιώνια θέλει νά εἴμαστε, ἀποκαλύπτοντας τήν ἀληθινή προσωπικότητά μας καί τό μοναδικό μας πλήρωμα»²².

Ὁ βαπτισμένος καί χρισμένος καλεῖται σέ πορεία ζωῆς διαφορετική ἀπό τήν τῶν πρωτοπλάστων μετά τήν παρακοή. Ὅπως ἀναφέρει ἡ εὐχή τοῦ Μύρου κατά τόν ἀμβροσιανό λειτουργικό τύπο, ὁ Θεός χρίει τό βαπτισμένο «εἰς

19. Ὁμιλία 14η (3η περὶ τοῦ Βαπτίσματος), 26, ἔκδ. R.Tonneau-R.Devreesse, *Les homelies Catéchétiques de Theodore de Mopsueste* (Reproduction phototypique de Mr.Mingana Syr. 561), Città del Vaticano, Bibliotheca Apostolica Vaticana, MDCCCXLIX, σ. 445 (Sudi e Testi 145).

20. Περί τῆς ἱερᾶς τελετῆς τοῦ ἁγίου Μύρου, ΟΓ', PG 155, 248A. Πρβλ. καί τή θέση τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ὅτι, τό "Άγιο Πνεῦμα Θεός ὑπάρχων ἐκ Θεοῦ προελθόν...κατ' εἰκόνα Θεοῦ δεικνύον αὐθις τόν ἄνθρωπον (Βίβλος τῶν θησαυρῶν, Λόγος ΛΔ', PG 75, 609D-612A).

21. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Μυσταγωγική Κατήχησις Γ', Δ, ΒΕΠΕΣ 39, σ. 254 (9-10).

22. Ἐξ ὕδατος καί Πνεύματος, Ἀθήνα, Δόμος, 1984, σ.152.

ζωήν αιώνιον»²³. Ἀλλά καί ὁ ἀπ. Παῦλος τονίζει ὅτι, ὁ Κύριος μᾶς παρέχει τή «σφραγίδα τοῦ Πνεύματος» -σύμφωνα μέ τήν υπόσχεσή του²⁴- ὡς «ἀρραβῶνα τῆς κληρονομίας», δηλαδή ὡς ἐγγύηση γιά τή μελλοντική λύτρωσή μας²⁵. Ἡ ἔννοια τοῦ «ἀρραβῶνα» ὑπαγορεύει στό συμπλητή τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν νά ἀποκαλέσει τό Μύρο ὡς «σφραγίδα τῶν συνθηκῶν» μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων²⁶. Μετά τό Χρῖσμα, ἐπομένως, ξεκινᾷ γιά τόν ἄνθρωπο ἡ προοπτική τῆς αἰωνιότητος, γι' αὐτό καί στούς εἰς ἀραβική μετάφραση διασωθέντες «Κανόνες» τοῦ Μ. Βασιλείου τό Χρῖσμα ἀποκαλεῖται «τό τῆς αἰωνίου ζωῆς» καί «ὁ ἀρραβῶνας τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν»²⁷. Ἐντός τοῦ ἰδίου θεολογικοῦ πλαισίου, ἡ Σύνοδος τῆς Λαοδικείας (360 μ.Χ.) τονίζει ὅτι οἱ βαπτισμένοι «χρίονται μέ ἐπουράνιο Χρῖσμα» καί γίνονται «μέτοχοι τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ»²⁸.

γ) Στή θεολογία τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρῖσματος βασική πτυχή -ὅπως συνάγεται καί ἀπό τή συνοδεύουσα τή κρίση φράση τοῦ ἱερέως- κατέχει ἡ ἔννοια τῆς «σφραγίδος», ἡ ὁποία ταυτίζεται μέ τίς ἔννοιες τοῦ Χρῖσματος καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος²⁹. Ὁ χριόμενος διά τοῦ ἁγίου Μύρου λαμβάνει τό σημάδι τῆς ἀναγνωρίσεώς του ἀπό τό Χριστό· ἕνα σημάδι, τό ὁποῖο δέν εἶναι ὄρατό, γι' αὐτό καί ἐπονο-

23. Ἀμβροσίου Μεδιολάνων, De Sacramentis II, 24, ἔκδ. B.Botte, Sources Chrétiennes 25bis, σ.88.

24. Λκ. 24, 49/ Πρ. 2, 33.

25. Πρβλ. Εφ. 1, 13-14/ Β' Κορ. 1, 22.

26. Ἀποστολικές Διαταγές, VII, ΚΒ', PG 1, 1012C.

27. Ἀραβικοί κανόνες Μ. Βασιλείου, 105, ἔκδ. W.Riedel, Die Kirchenrechts - quellen des Oatriarchats Alexandrien, Leipzig 1900, σ. 282.

28. Κανόνας 48, Ἀ. Ἀλιβιζάτου, Οἱ ἱεροί κανόνες, Ἀθήνησι 1949, σ. 205.

29. Χρῖσμα λέγεται τό πνεῦμα καί ἔστι σφραγίς (Μ. Ἀθανασίου, Ἐπιστολή πρὸς Σεραπίωνα, Α', PG 26, 584C).

μάζεται «μυστική σφραγίδα»³⁰. Ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης ἐπισημαίνει ὅτι αὐτό τό «σημάδι» εἶχε δοθεῖ στόν ἄνθρωπο πρό τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων, διά δέ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος τίθεται καί πάλι στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου³¹. Ὅπως γράφει χαρακτηριστικῶς περί τοῦ Χρίσματος ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, καθάπερ τινά σφραγίδα τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἐνέπηξεν ὁ Δημιουργός τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, τουτέστι τήν πνοήν τῆς ζωῆς, δι' ἧς πρός τό ἀρχέτυπον διεπλάττετο κάλλος, ἀπετελεῖτο δέ καί κατ' εἰκόνα τοῦ Κτίσαντος³².

Ἡ ἔννοια τοῦ Χρίσματος ὡς σφραγίδος παραπέμπει καί στή συστράτευση τοῦ Χριστιανοῦ μέ τό Χριστό καθῶς καί στόν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ διαβόλου. Ὁ Χρυσόστομος γράφει ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα δίδεται στούς πιστούς «ὅπως στούς στρατιῶτες τίθεται ἡ σφραγίδα» τοῦ βασιλιᾶ τους κατά τή μάχη³³. Ὅπως τονίζει ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων, τό Ἅγιο Πνεῦμα σφραγίζοντας τίς ψυχές «στρατολογεῖ τούς χρισμένους στή δύναμη τοῦ μεγάλου βασιλέως», τούς δωρίζει τήν σωτηριώδη σφραγίδα, τήν θαυμασίαν, ἣν τρέμουσιν δαίμονες καί γινώσκουσιν ἄγγελοι³⁴. Κλήμης ὁ Ἀλεξαν-

30. Προσέλθετε εἰς τήν μυστικήν σφραγίδα, ἵνα εὔγνωστοι ἦτε τῷ δεσπότη (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Α' Κατήχησις πρός Φωτιζομένους, Β', ΒΕΠΕΣ 39, 49 (10-11).

31. (Τό ἅγιο Χρίσμα) τήν σφραγίδα τήν πρώτην καί τό κατ' εἰκόνα ἐντίθησιν, ὅπερ διά παρακοήν ἀπωλέσαμεν. Ἔτι δέ καί τήν Χάριν, ἣν ἐν τῇ ψυχῇ τῇ θείᾳ ἐμπνεύσει ἐλάβομεν (Περί τῶν ἱερῶν τελετῶν, ΛΕ', ΡΓ 155, 177C).

32. Εἰς τό κατά Ἰωάννην, Θ', ΡΓ 74, 277D.

33. Εἰς τήν Β' Κορινθίους, Ὁμιλία Δ', ΡΓ 61, 418.

34. Β' Κατήχησις πρός Φωτιζομένους, Γ', ΒΕΠΕΣ 39, σ.60(22-24)/ Α' Κατήχησις πρός Φωτιζομένους, Γ', ΒΕΠΕΣ 39, σ.49(30-32). Σέ ἄλλη Κατήχησή του, ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων τονίζει ὅτι διά τοῦ Χρίσματος ὁ βαπτιζόμενος «ἐνδύεται τό θώρακα τῆς δικαιοσύνης» ὥστε νά ἀντισταθεῖ «στίς μεθοδίες τοῦ διαβόλου» καί, ἐνδεδυμένος «τήν πανοπλία τοῦ Πνεύματος», νά ἀγωνισθεῖ κατά τῆς «ἀντικειμένης ἐνεργείας» λέγοντας τό «πάντα ἰσχύ ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ» [Μυσταγωγική Κατήχησις Γ', Δ', ΒΕΠΕΣ 39, σ. 254 (16-17, 20-23)].

δρεύς γράφει ὅτι, ἡ διὰ τοῦ Χρίσματος «σφραγίδα τοῦ Κυρίου» εἶναι τό «τέλειο φυλακτήριο»³⁵.

Ὅπως ἀναφέρει μία ἀπό τίς ἀρχαιότερες εὐχές τοῦ Ἁγίου Μύρου (ἢ τοῦ Εὐχολογίου τοῦ Σεραπίωνος, 4ος αἰ.), ἡ σφραγίδα τοῦ Χρίσματος ἀποτελεῖ «ἀσφάλεια» γιά τό χριόμενο καί συντελεῖ στό νά παραμείνει «έδραῖος καί ἀμετακίνητος» στήν πίστη του³⁶. Ὁ Τερτυλλιανός γράφει ὅτι ἡ σφραγίδα τοῦ Μύρου ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιά νά «εὐσταθήσει» ἡ ψυχή³⁷. Ἡ σφραγίδα τοῦ Χρίσματος συνοδεύει τήν ψυχή καί μετά τό θάνατο, ὁ δέ Γρηγόριος Θεολόγος τήν ἀποκαλεῖ δεξιόν ἐντάφιο, ἐσθῆτος λαμπρότερον, χρυσοῦ τιμιώτερον, τάφου μεγαλοπρεπέστερον, ἀγόνων χοῶν εὐσεβέστερον, ἀπαργνάτων ὀρίων καιριώτερον³⁸.

Ὅλα ὅσα λαμβάνει ὁ βαπτιζόμενος ἀπό τό Θεό ὡς δωρεές κατὰ τό Βάπτισμα διασφαλίζονται διὰ τῆς «σφραγίδος» τοῦ Χρίσματος, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ ὡς ἔκφραση αὐτῶν τῶν δωρεῶν. Στό ἀρχαιότατο κείμενο τῆς Αἰθιοπικῆς Διατάξεως τό Μύρο ἀποκαλεῖται ὡς σφραγίς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος³⁹, δηλαδή ὡς «ἐπισφράγιση» τῶν δωρημάτων. Ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης ἀποκαλεῖ τήν διὰ τοῦ Χρίσματος σφραγίδα ὡς ἐκτύπωση τῶν θείων δωρημάτων⁴⁰, ἐπιβεβαιώνοντας διὰ τοῦ ὄρου «ἐκτύπωσης» τήν φανέρωση τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος.

Ὁ Κύριος εἶναι ὁ βασιλεύς τοῦ βαπτιζομένου καί χριόμενου, ἡ δέ διὰ τοῦ Χρίσματος «σφραγίδα» Του ὀρθῶς

35. Τίς ὁ σφριζόμενος πλούσιος, ΒΕΠΕΣ 8, σ. 372 (27-29).

36. Εὐχολόγιο τοῦ Σεραπίωνος, Εὐχή εἰς τό Χρίσμα ἐν ᾧ χριόνται οἱ Βαπτισθέντες, Εὐχή ΚΕ' (16), ΒΕΠΕΣ 43, σ.82(4).

37. De resurrectione mortuorum, VIII, 3, CCSL 2, σ. 931. Παρόμοια ἄποψη ἐκφράζει καί ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων ὅταν ἀναφέρει ὅτι τό Χρίσμα εἶναι ψυχῆς σωτήριον [Μυσταγωγική Κατήχησις Γ', ΣΤ, ΒΕΠΕΣ 39, σ. 255 (4-5)].

38. Εἰς τό ἅγιον Βάπτισμα, Λόγος Μ', ΙΕ', ΒΕΠΕΣ 60, σ. 91 (15-17).

39. Ἔκδ. A.Salles, Sources Chrétiennes 59, σ.59.

40. Διάλογος..., ΟΓ', PG 155, 244B.

ἀποκαλείται «βασιλική σφραγίδα τοῦ πνευματικοῦ Μύρου»⁴¹. Ὅπως στήν Ἁγία Γραφή ἡ σφράγιση ἐπὶ τοῦ μετώπου ἀποτελεῖ τό σημάδι τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ⁴², ἔτσι καί στήν Ὁμολογία του, ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος δανείζεται τήν εἰκόνα τῶν «μαρσυπίων» καί γράφει: τό βάπτισμα, ὅπερ ἐστὶ μέγιστος καί βασιλικώτατος θησαυρός, μετὰ τό ἐπενεχθῆναι τοῖς βαπτισθεῖσιν, ὡς περ μαρσυπίοις εὐθύς ἐπιτίθησι τό ἅγ. Μύρον, ὡς περ τινά βασιλικήν σφραγίδα, φόβον ἅμα καί ἀπειλήν ἐπάγουσαν τοῖς κοινοῖς ἐχθροῖς, τοῖς τόν βασιλικόν θησαυρόν λυμάναι πειρωμένοις⁴³. Ἡ ἐπισήμανση αὐτή τοῦ Μητροφάνους παραπέμπει στόν διά βίου ἀγώνα τοῦ Χριστιανοῦ, κατὰ τή διάρκειά του ὁποῖο τό Χρίσμα τοῦ ἁγίου Μύρου ἐνεργεῖ ὡς τό πολυτιμότερο ἐφόδιο, ὁ θησαυρός τόν ὁποῖο διαφυλάσσει ὁ Χριστιανός στά «μαρσύπια», δηλαδή σ' ἐκεῖνα τά εἰδικά θυλάκια (σάκκου) ὅπου ἐφυλάσσετο ἡ βασιλική σφραγίδα κατὰ τίς μετακινήσεις τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ βασιλέως, ὡστε νά ἐπιδεικνύεται σέ κάθε περίπτωση κινδύνου καί νά διασώζεται ὁ βασιλικός ἀπεσταλμένος ἀπό τίς ἐπιβουλές τῶν ἐχθρῶν.

δ) Πλήν, ὅμως, τῆς προστασίας καί ἐνδυναμώσεως τοῦ κεχρισμένου στόν ἀγώνα του, τό Μυστήριον τοῦ Χρίσματος ἐπιφέρει πλῆθος ἄλλων εὐεργεσιῶν. Μία ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ ἔννοια τῆς «εὐωδίας», τήν ὁποία προσδίδει τό Ἅγιον Πνεῦμα στό χριόμενον. Ὁ ἀπ. Παῦλος ἀποκαλεῖ τοὺς Χριστιανούς ὡς Χριστοῦ εὐωδία... ἐν τοῖς σωζομένοις καί ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις⁴⁴, δηλαδή ὡς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀκτινοβολοῦν τή δόξα τοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ ἀνεξαρτήτως

41. Θεοδωρήτου Κύρου, Ἑρμηνεία εἰς τό Ἅσμα Ἐσμάτων ΙΑ, Α', 6', PG 81, 60C.

42. Απ. 7, 3/9, 4/ 14, 1. Βλ. καί Ἰεζ. 9, 4.

43. Ὁμολογία 8, ἐν Ἰ. Μεσολωρά, Συμβολική, τ. Α', σ. 321.

44. Β' Κορ. 2, 15.

τῆς διαφορετικῆς ἀντιλήψεως τοῦ σωτηριώδους μηνύματος ἀπό τούς «βαδίζοντες πρὸς τὴ σωτηρία» καὶ ἀπό τούς «βαδίζοντες πρὸς τὴν ἀπώλεια». Ἡ ἴδια ἡ ἔννοια τοῦ Μύρου, ἄλλωστε, παραπέμπει στὴ συνάφεια τῆς «εὐωδίας» (καθ' ὅσον «Μύρο» εἶναι τὸ ἀρωματισμένο ἔλαιο) καὶ τῆς μεταδόσεως τῶν Χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁴⁵.

Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ συγγραφέας τοῦ Περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, ἡ «τελειωτικὴ χρῆσις διὰ τοῦ Μύρου» καθιστᾷ τὸ βαπτιζόμενον «εὐώδη, διότι ἡ ἱερὴ τελείωσις τῆς θεογενεσίας ἐνώνει τούς τελεσθέντας μέ τὸ θεαρχικὸ Πνεῦμα. Τὴν δὲ ἐπιφοίτησις, τὴν νοητῶς εὐωδοποιὸ καὶ τελεσιουργό, ὡς ἐντελῶς ἀνέκφραστη, τὴ γνωρίζουν ἐκεῖνοι ποὺ ἀξιώθηκαν τῆς κατὰ νοῦν ἱερᾶς καὶ θεουργοῦ κοινωνίας τοῦ θείου Πνεύματος»⁴⁶. Ἡ διὰ τοῦ Χρίσματος ἐπισυμβαίνουσα ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος παρέχει τὴν «εὐωδία», διὰ τοῦτο καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀναφέρεται στό Μυστήριον ὡς τὸ «ἀκήρατον εὐωδίας Χρίσμα»⁴⁷.

Ἡ μνημονευόμενὴ «εὐωδία» εἶναι «νοητή». Στὴν «εὐχή τοῦ Μύρου» τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν διατυπώνεται τὸ αἶτημα νὰ καταστῆ τὸ Μύρο «ἐνεργές» ἐπὶ τὸ βαπτιζόμενον, ὥστε «μέ βεβαιότητα» καὶ «παγίως» νὰ παραμείνει σ' αὐτόν «ἡ εὐωδία τοῦ Χριστοῦ»⁴⁸. Ἡ «εὐωδία» αὐτὴ σχετί-

45. Βλ. Ἀρχιμ. Παύλου Μενεβίσογλου (νῦν Μητρ. Σουηδίας), Τὸ ἅγιον μύρον ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 17 (Ἀνάλεκτα Βλατάδων 14).

46. Περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, Β', γ', 8, ἐν Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν καὶ ἀσκητικῶν 3, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 367 (8-13).

47. Παιδαγωγός Α', XII, ΒΕΠΕΣ 7, σ. 216 (6-7).

48. Ἀποστολικές Διαταγές Ζ', 44, 1-3, Sources Chrétiennes 336 (1987), σ. 104 (1-12). Στὴν «εὐχὴ εὐχαριστίας» τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν γιὰ τὸ Μύρο διατυπώνεται ἡ εὐγνωμοσύνη πρὸς «τὸ δημιουργὸ τῶν ὄλων» ὑπὲρ τῆς εὐωδίας τοῦ Μύρου, ἡ ὁποία σχετίζεται μέ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ [(Ζ', XXVII, 1-2, Sources Chrétiennes 336 (1987), σ. 58 (14-15)]. Ἡ εὐχὴ αὐτὴ εἶναι ἀρχαιότατη καὶ σχετίζεται μέ τὴν ἀντίστοιχη τῆς Διδαχῆς τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων (Βλ. Γ. Ν. Φίλια, Τὸ Βάπτισμα κατὰ τίς λειτουργικὲς πηγές τῆς ἀντιοχειανῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1996, σ.146, σημ. 181).

ζεται μέ τό μύρο, μέ τό όποίο ή πόρνη έκείνη γυναίκα άλειψε τήν κεφαλή τοῦ Κυρίου⁴⁹. Ἡ εὐωδία τοῦ συγκεκριμένου μύρου παραπέμπει στήν «εὐωδία τοῦ Κυρίου». Γι' αυτό καί ό Συμεών Θεσσαλονίκης ἀναφερόμενος στό Χρίσμα τονίζει ότι καλεΐται ἀλάβαστρον, εἰς τύπον τοῦ ἐκχυθέντος τῆ κεφαλῆ τοῦ Ἰησοῦ παρά τῆς πόρνης μύρου⁵⁰. Ἡ ἀναφορά τοῦ Συμεών στό «ἀλάβαστρον» (στό πολύτιμο ὑλικό κατασκευῆς εἰδικοῦ δοχείου γιά τό μύρο) παραπέμπει στήν ἀνεκτίμητη ἀξία τοῦ Χρίσματος γιά τό βαπτιζόμενο. Ὁ ἴδιος, ἄλλωστε, τονίζει ότι ή εὐωδία τοῦ Μύρου συμβολίζει τό εὖοσμον τῆς ἀγιωσύνης τοῦ Πνεύματος⁵¹, δηλαδή τή θεϊκή λαμπρότητα, μέ τήν όποία περιβάλλεται ό χριόμενος. Ἀντιλαμβανόμεθα, ἐπομένως, ότι ή διά τοῦ ἀγίου Μύρου παρεχόμενη «νοητή εὐωδία» ἐπιβεβαιώνει τήν προμνημονευθεῖσα θέση Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ότι τό Χρίσμα εἶναι «πολυτιμότερο ἀπό τό χρυσάφι».

Μία ἄλλη εὐεργεσία τοῦ Χρίσματος εἶναι ή «τελείωσις», τήν όποία ἐπιφέρει στό Βάπτισμα. Αὐτή ή «τελείωσις» ἐκφράζεται ἀπό τίς Ἀποστολικές Διαταγές, όπου τό Μύρο τοῦ Χρίσματος ἀποκαλεΐται ως «βεβαίωσις τῆς Ὁμολογίας» τοῦ Βαπτίσματος⁵². Τό κείμενο τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν τονίζει ότι μέ τή «βεβαίωση» αὐτή ό βαπτιζόμενος συγκαταλέγεται πλέον στό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. σέ ἄλλο βιβλίό τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν ἀναφέρεται ότι ή διά τοῦ Χρίσματος «βεβαίωση» τοῦ Βαπτίσματος ἐπιτελεΐται διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐφ' όσον «ή σφράγιση ἐγγυᾶται τή μετοχή τοῦ Πνεύματος»⁵³.

49. Μτ. 26, 7/ Μκ. 14, 3. Τὸ Ιω. 12, 3 ἀναφέρει τή Μαρία, ἀδελφή τοῦ Λαζάρου, ως τήν ἀλείψασα διά μύρου τήν κεφαλή τοῦ Κυρίου.

50. Διάλογος..., ΟΒ', ΡG 155, 210D.

51. Διάλογος..., ΞΕ', ΡG 155, 229B.

52. Ἀποστολικές Διαταγές, Γ', XVII, 1, Sources Chrétiennes 329 (1986), σ. 158 (3-4).

53. Ἀποστολικές Διαταγές, Ζ', XXII, 2, Sources Chrétiennes 336 (1987), σ. 48 (10-11).

Ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης γράφει ὅτι τό Μύρον τελειοῖ τό Βάπτισμα καί τῆς Τριάδος ναούς ἡμᾶς ἀπεργάζεται⁵⁴. Ἡ «τελείωσις» τοῦ Βαπτίσματος διά τοῦ Χρίσματος δέν πραγματοποιεῖται κατά τρόπο αυτόματο καί ἀσυνεῖδητο. Τό Μυστήριον τοῦ Χρίσματος ὀλοκληρώνει μέν τό Βάπτισμα, παρέχει δέ τή **δυνατότητ α** τελειώσεώς του. Τό Χρίσμα ἀποτελεῖ ἐφόδιο ἐνεργοποιήσεως τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, τίς ὁποῖες ἀπέκτησε ἡ ψυχή διά τοῦ Βαπτίσματος, καί ἐπιτεύξεως τῆς τελειότητος στίς ποικίλες πτυχές τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ Χριστιανοῦ. Τό Ἅγιο Πνεῦμα βαπτίζει τήν ψυχή τοῦ νεοφωτίστου καί δημιουργεῖ τίς προϋποθέσεις γιά τήν πνευματική μεταμόρφωσή του⁵⁵.

Ἡ «εὐχή τοῦ Μύρου» στή Διαθήκη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (5ος αἰ.) περιλαμβάνει τήν ἀκόλουθη φράση τοῦ ἱερέως πρός τό χριόμενον: «Χρίσμα χρίω σε εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός Παντοκράτορος, τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἵνα ἦς ἐργάτης ἔχων πίστιν τελείαν καί σκεῦος αὐτῷ τίμιον»⁵⁶. Ἡ «τελειότης» διά τοῦ Χρίσματος προέρχεται ἀπό τήν ἐνοίκηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν ψυχή τοῦ κεχρισμένου, ἀπό τήν ἀλήθεια ὅτι αὐτή ἡ ἐνοίκησης «διδάσκει» τό βαπτισμένο⁵⁷, ὅπως χαρα-

54. Περὶ τῆς ἱεράς τελετῆς τοῦ μύρου, ΟΓ', PG 155, 248A.

55. Πρβλ. τίς ἀπόψεις τοῦ Ἱ. Ἀναστασίου: «Τό νερό περιβάλλει τό βαπτιζόμενο ἐξωτερικά, ἐσωτερικά ὅμως τό Ἅγιο Πνεῦμα βαπτίζει τήν ψυχή. Ὅπως ἡ φωτιά εἰσδύει στό σίδηρο καί τό ἀλλοιώνει, ἔτσι καί τό Ἅγιο Πνεῦμα εἰσέρχεται στά ἐνδότεα τῆς ψυχῆς, κινεῖ τόν ἄνθρωπο στό ἀγαθό καί τό σωτηριῶδες» [«Ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων περὶ Βαπτίσματος», Γρηγόριος Παλαμάς ΞΕ' (1982), σ.121].

56. Διαθήκη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, II, 8-10, ἔκδ. J.Tabet, The Association for Theological Education in the Near East (Textes Chrétienncs Anciens, Textes Liturgiques), Kaslik-Liban, 1975, σ.189.

57. Ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων ἀποκαλεῖ τό διά τοῦ Χρίσματος παρεχόμενο Πνεῦμα ὡς «διδασκτικόν» [Μυσταγωγική Κατήχησις Γ', Ζ, ΒΕΠΕΣ 39, σ. 255 (1)].

κτηριστικῶς συμπεραίνει ὁ Ὁριγένης: Χρίσμα ἐστίν ἐνοί - κησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν γνώσει τῆς ἀληθείας⁵⁸.

Διά τῶν ἀνωτέρω εἶναι σαφές ὅτι τό Μυστήριον τοῦ Χρίσματος πραγματώνει τήν ὑπόσχεση τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Μαθητές: τήν ἀποστολή πρὸς αὐτούς «τοῦ Πνεύματος τῆς ἀληθείας», τό Ὅποιο «θά διδάξει τά πάντα καί θά φέρει στή μνήμη τῶν Μαθητῶν ὅλα ὅσα εἶχε κηρύξει ὁ Κύριος»⁵⁹. Αὕτη εἶναι ἡ ἔννοια τῆς «τελειώσεως» τοῦ Βαπτίσματος, δηλαδή ἡ διά τοῦ Χρίσματος ἐνεργοποίησις ὅλων ἐκείνων τῶν πνευματικῶν δωρεῶν πρὸς φωτισμό τοῦ ἀνθρώπου περὶ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Ἡ «δωρεά τοῦ Πνεύματος» ὁδηγεῖ τό βαπτισμένο στήν τελεία συνείδηση τῆς ἐξαιρετικῆς τιμῆς στήν ὁποία ἀξιώθηκε: νά γίνει υἱός τοῦ Θεοῦ. Μόνο διά τῆς «σφραγίδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» καταξιωνόμαστε τῆς «θεικῆς υἰοθεσίας», ἐφ' ὅσον τό Πνεῦμα συμ - μαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμέν τέκνα Θεοῦ⁶⁰.

Ἡ «σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» εἶναι ἡ «σφραγίδα τῆς υἰοθεσίας μας» ἀπό τό Θεό. Ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων ἐκφράζει τήν ἀλήθεια αὕτη μέ ἀπόλυτη σαφήνεια: Ἐάν καί αὐτός ἔχῃς ἀνυπόκριτον εὐλάβειαν, κα - τέρχεται καί ἐπί σέ τό Πνεῦμα τό ἅγιον, καί φωνή σοι πα - τρική ἄνωθεν ἀπηχεῖ· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου, ἀλλ' οὗτος νῦν γέγονεν υἱός μου... ἐπειδή οὐ κατά φύσιν ἔχεις, ἀλλά κατά χάριν τήν υἰοθεσίαν λαμβάνεις· ἐκεῖνος ἀΐδιός ἐστι· σύ δέ ἐκ προκοπῆς λαμβάνεις τήν χάριν⁶¹. Εἶναι ἡ ἴδια ἀλήθεια, τήν ὁποία διακηρύσσει ὁ Μ. Βασίλειος: Διά Πνεύματος Ἁγίου... ἡ εἰς υἰοθεσίαν ἐπάνοδος, ἡ παρρησία τοῦ καλεῖν ἑαυτῶν Πατέρα Θεόν⁶².

58. Ἀποσπάσματα εἰς τόν Ἰεζεκιήλ, ΙΣΤ', θ, ΒΕΠΕΣ 16, 293.

59. Ιω. 14, 16 καί 25.

60. Ρωμ. 8, 16.

61. Γ' Κατήχησις Φωτιζομένων, ΙΔ', ΒΕΠΕΣ 39, σ. 65 (6-12).

62. Περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, 36, ΒΕΠΕΣ 52, σ. 260 (24-26).

ε) Ἡ συνάφεια τοῦ Χρίσματος μέ τή Θεία Εὐχαριστία τίθεται ἀπό τόν Κύριλλο Ἱεροσολύμων καί ἀναδεικνύει μία ἀκόμη θεολογική πτυχή τῆς διά τοῦ ἁγίου μύρου χρίσεως τοῦ βαπτισμένου: Ἄλλ' ὅρα μή ὑπονοήσεις ἐκεῖνο τό μύρον ψιλόν εἶναι. Ὡσπερ γάρ ὁ ἄρτος τῆς Εὐχαριστίας, μετά τήν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐκ ἔτι ἄρτος λιτός, ἀλλά σῶμα Χριστοῦ, οὕτω καί τό ἅγιον τοῦτον μύρον οὐκ ἔτι ψιλόν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις κοινόν μετ' ἐπικλήσεως, ἀλλά Χριστοῦ χάρισμα καί Πνεύματος ἁγίου παρουσία τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικόν γινόμενον⁶³. Ἡ πράξις τοῦ καθαγιασμοῦ τοῦ Μύρου ὑποδηλώνει τό μέγεθος τῆς πνευματικῆς σημασίας τοῦ Χρίσματος. Τό γεγονός ὅτι δέν ἀποτελεῖ «κοινό» μύρο πιστοποιεῖται διά τῆς ἐπισημάνσεως ὅτι «γίνεται ἐνεργητικό τῆς θεότητος».

Ἡ διά τοῦ Χρίσματος «ἐνέργεια» τῆς θεότητος στόν ἄνθρωπο συντελεῖται διά τῶν παρεχομένων Χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τά ὅποια δίδονται ἐνί ἐκάστῳ κατά τό μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ⁶⁴. Ἡ ποικιλία τῶν χαρισμάτων «στόν κάθε βαπτισμένο» (ἐνί ἐκάστῳ) ἐνεργεῖ στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας κατά τρόπο ἐνοποιητικό καί ὄχι διασπαστικό (ἐξατομικευμένο). Ἡ θεολογία τοῦ ἀπ. Παύλου στήν Α' πρὸς Κορινθίους εἶναι, ἐν προκειμένῳ, διαφωτιστική: Διαιρέσεις δέ χαρισμάτων εἰσί, τό δέ αὐτό Πνεῦμα... Ἐκάστῳ δέ δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τό συμφέρον. Ὡ μὲν γάρ διά τοῦ Πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δέ λόγος γνώσεως κατά τό αὐτό Πνεῦμα, ἐτέρῳ δέ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλῳ δέ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλῳ δέ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλῳ δέ προφητεία, ἄλλῳ δέ διακρίσεις πνευμάτων, ἐτέρῳ δέ γένη γλωσσῶν, ἄλλῳ δέ ἐρμηνεία γλωσσῶν. Πάντα δέ ταῦτα ἐνεργεῖ τό ἓν καί τό αὐτό Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται (12, 4-11).

63. Μυσταγωγική Κατήχησις Γ', 3, ΒΕΠΕΣ 39, σσ. 253 (37)-254 (5).

64. Εφ. 4, 7.

Αυτή είναι ή διά του Χρίσματος δωρεά του Θεού διά του Ἁγίου Πνεύματος. Στήν πρώτη Ἐκκλησία ὑπῆρχαν ἰδιαίτερες τάξεις «χαρισματούχων», χωρίς νά διακυβεύεται ή «ένότητα του Πνεύματος». Οί τάξεις τῶν χαρισματούχων ἐξέλειπαν, τά διά του Χρίσματος, ὅμως, παρεχόμενα χαρίσματα ἀποτελοῦν τή μεγαλύτερη εὐεργεσία, τήν ὁποία ὁ Θεός ἐπεφύλαξε γιά τόν ἄνθρωπο. Ἡ «σφραγίς» του Ἁγίου Πνεύματος ἐμφυτεύει στό βαπτιζόμενο τίς πολυτιμότερες δωρεές (τήν ἀγάπη, τή χαρά, τήν εἰρήνη, τή μακροθυμία, τή χρηστότητα, τήν ἀγαθωσύνη, τήν πίστη, τήν πραότητα, τήν ἐγκράτεια)⁶⁵, προκαλώντας τον νά τίς ἐνεργοποιήσῃ κατά τή ζωή του μέσα ἀπό ἀγώνα πνευματικῆς καθαρότητος, ἐφ' ὅσον εἰ ζῶμεν Πνεύματι, Πνεύματι καί στοιχῶμεν⁶⁶.

Ἐπί τήν ἔννοια αὐτή τό Μυστήριον του Χρίσματος συνιστᾷ πνευματική δέσμευση γιά τό βαπτιζόμενο, ὁ ὁποῖος φέρει ἐντός του τήν «ἀκαταίσχυντη» ἐλπίδα του Βαπτίσματός του, δηλαδή τή σφραγίδα του Ἁγίου Πνεύματος. Ἐάν διά του Βαπτίσματος καλούμεθα στήν ἀποδοχή του Σταυροῦ στή ζωή μας, διά του Χρίσματος ἐπισφραγίζουμε τή βεβαιότητα τῆς Ἀναστάσεως ὡς τελικῆς νίκης ἐπί τῶν δοκιμασιῶν καί του «προσωπικοῦ μας μαρτυρίου». Στήν εὐχή του Μύρου τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν διατυπώνεται τό αἶτημα νά καταστῆ «ἐνεργές» στό χριζόμενο, ὥστε νά «συναποθάνῃ» ἀλλά καί νά «συναναστηθεῖ» καί νά «συζήσῃ» μέ τό Χριστό⁶⁷. Πρόκειται περί τῆς ἀληθείας, τήν ὁποία ἐκφράζει ὁ ἀπ. Παῦλος στήν πρός Ῥωμαίους ἐπιστολή του: Οὐ μόνον δέ, ἀλλά καί καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονήν κατεργάζεται, ἡ δέ ὑπομονή δοκιμήν, ἡ δέ δοκιμή ἐλπίδα, ἡ δέ ἐλπίς οὐ καταίσχύνει, ὅτι ἡ ἀγάπη του Θεοῦ ἐκκέχεται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διά Πνεύματος Ἁγίου του δοθέντος ἡμῖν (5, 3-5).

65. Γαλ. 5, 22-23.

66. Γαλ. 5, 25.

67. Ἀποστολικές Διαταγές, 44, 1-3, Sources Chrétiennes 336 (1987), σ. 104 (12).

3) Σύνοψη τῆς περί τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος θεολογίας τῆς Ἐκκλησίας στή ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ

Ἡ θεολογία πηγάζει ἀπὸ τῆ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διαμορφώνεται διὰ τῶν ἁγιοπνευματικῶν βιωμάτων τῶν μελῶν της. Ἡ σταθερὴ αὐτὴ ἀλήθεια ἰσχύει καὶ περί τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ περί Χρίσματος θεολογία δέν ἀποτελεῖ «θρησκευτικὸ θεώρημα», πρὸς τὸ ὁποῖο καλεῖται ὁ κάθε πιστὸς νὰ εὐθυγραμμίσει τὴ ζωὴ του, ἀλλὰ ἔναυσμα πνευματικῆς ἀναζητήσεως περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Χριστιανοῦ στό σύγχρονο κόσμο.

Ἕνας μεγάλος θεολόγος τῆς χριστιανικῆς λατρείας κατὰ τὸν 20ό αἰ. ἔγραφε τὰ ἀκόλουθα περί τῆς ἐννοίας τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος στή ζωὴ μας: «Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, πού ὁ Χριστὸς προαιωνίως ἔχει ὡς ζωὴ Του, μᾶς μεταδίδεται ὡς ζωὴ μας. Παραμένουμε σ' αὐτόν τὸν κόσμο καὶ συνεχίζουμε νὰ μοιραζόμαστε τὴ θνητὴ ὑπαρξὴ Του. Ἐπειδὴ ὅμως ἐλάβαμε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἡ ἀληθινὴ μας ζωὴ “κρύπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ” (Κολ. 3, 3) καὶ εἴμαστε ἤδη ἀπὸ τώρα μέτοχοι τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, πού γι' αὐτόν τὸν κόσμο εἶναι ἀκόμα “ἐλευσόμενη”»⁶⁸. Τὸ μυστήριό μιᾶς ἀνθρώπινης ζωῆς, ἡ ὁποία δέν ὑπάρχει καὶ δέν πορεύεται αὐτόνομη μέσα στό χρόνο, ἡ ὁποία ὑφίσταται μόνο «ἐν τῷ Χριστῷ»⁶⁹, εἶναι τὸ μυστήριό τῆς «ἀνακαινισμένης ζωῆς» μετὰ τὸ Βάπτισμα καὶ τὸ Χρίσμα. Ἡ θνητὴ μας ὑπαρξὴ μπορεῖ νὰ βιώσει τὴν ἀληθινὴ ζωὴ ὡς ὑπέρβαση τοῦ θανάτου ἐφ' ὅσον «θανατώσει ἐν Πνεύματι» αὐτὸ τὸ ὁποῖο ὁ ἀπ. Παῦλος ὀνομάζει κατὰ σάρκα ζῆν⁷⁰. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη, τίποτε στόν κόσμο

68. A. Schmemmann, Ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, Ἀθήνα, Δόμος, 1984, σ. 152.

69. Γαλ. 2, 20.

70. Τὸ κείμενο τῆς πρὸς Ῥωμαίους εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀποκαλυπτικό: Εἰ δέ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος

δέν μπορεί νά τήν ἀφανίσει, διότι ὁ Θεός δόθηκε σ' ἐμᾶς καί ἐμεῖς σέ Ἐκεῖνον.

Αὐτή εἶναι ἡ «ἀσκητική» τῆς μεταβαπτισματικῆς ζωῆς τοῦ Χριστιανοῦ: ὄχι μίσος ἐναντίον τῆς θνητῆς του ἐν κόσμῳ ὑπάρξεως, ἀλλά ἄρνηση τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Κύριος διετύπωσε τό αἴτημα αὐτό στήν ἀρχιερατική προσευχή Του⁷¹. Αὐτό εἶναι τό «πλήρωμα τῆς ἀληθείας», στό ὁποῖο ὁδηγεῖται ὁ ἄνθρωπος μετά τήν ἔλευση τοῦ Πνεύματος⁷². Ἡ «σφραγίς τοῦ Πνεύματος» εἶναι ἡ βίωση ὁλόκληρης τῆς ἀλήθειας ὑπό τήν ἔννοια τῆς μετοχῆς στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἤδη ἀπό τόν παρόντα κόσμο. Τό ἐπιστέγασμα τῆς «ζωῆς ἐν Πνεύματι» εἶναι ἡ συμμετοχή στή Θεία Εὐχαριστία, ἐκεῖ ὅπου ὁ λαμβάνων τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Κυρίου εὐρίσκεται ἤδη σέ πλήρη κοινωνία μέ τό Θεό. Εἶναι ἡ πρόγευση τῆς αἰωνίου κοινωνίας μέ τό Θεό, ἐπομένως ἡ πρόγευση τῆς αἰωνιότητος⁷³. Ἡ ἄρνηση αὐτῆς τῆς ἐσχατολογικῆς ἀλήθειας στή ζωὴ τοῦ βαπτισμένου καί κεχρισμένου συνιστᾷ ἄρνηση τῆς «ἐν Πνεύματι ζωῆς». Γι' αὐτό κάποιες ἀπόψεις τῆς σύγχρονης θεολογίας στόν ἐλλαδικό χῶρο, οἱ ὁποῖες θεωροῦν τήν ἐσχατολογία ὡς «σύμπτωμα νεορθοδοξίας», στήν οὐσία πλήττουν τή δωρεά τοῦ Πνεύματος. Διότι ἡ «πληρότητα τῆς ἀληθείας», στήν ὁποία μᾶς ὁδηγεῖ τό Μυστήριον τοῦ Χρίσματος, δέν ταυτίζεται μέ μία ζωὴ πνευματικῶν ἀνδραγαθημάτων στό ἐπίπεδο τῆς ἠθικῆς τελειότητος (μέ τήν «καύχησιν τῆς σαρκός», κατά τόν ἀπ. Παῦλο⁷⁴), ἀλλά

αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν. Ἔρα οὖν, ἀδελφοί, ὀφειλέται ἐσμέν οὐ τῇ σαρκί τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν· εἰ γάρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δέ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε (8, 11-13).

71. Ιω. 17, 15.

72. Ιω. 16, 13.

73. Γι' αὐτό, ἄλλωστε, ἡ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου ὡς ἔναρξη τῆς αἰωνιότητος θεωρεῖται παρελθόν κατὰ τή Θεία Εὐχαριστία (Μεμνημένοι...τῆς Δευτέρας καί ἐνδόξου πάλιν Παρουσίας).

74. Β' Κορ. 11, 18.

μέ τήν ἀπόρριψη τοῦ «ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου», γεγονός τό ὁποῖο μᾶς καθιστᾶ ἱκανούς νά προσφωνήσουμε τό Χριστό ὡς «Κύριο» τῆς ζωῆς μας: οὐδεῖς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μή ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ⁷⁵. Ἡ πνευματική πρόκληση τῆς ἐν ἡμῖν «σφραγίδος τοῦ Πνεύματος» εἶναι ἡ ἄρνηση κάθε ἄλλου Κυρίου (τοῦ χρήματος, τῶν διασυνδέσεων, τῆς ἐξουσίας, τῆς παρανομίας)· εἶναι ἡ ὀλοκληρωτική ἐναπόθεση τῆς ὑπάρξεως στόν Κύριο, Αὐτόν ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ὢν, ὁ ἦν καί ὁ ἐρχόμενος⁷⁶. Αὐτή εἶναι ἡ πρόκληση-πρόσκληση τῆς ζωῆς ἐν Πνεύματι.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι μία καί μοναδική: ὅτι τό Μυστήριο τοῦ Χρίσματος καθαγιάζει ὀλόκληρο τόν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος γίνεται πλέον νάός τοῦ Θεοῦ καί εἰσέρχεται στήν πληρότητα τῆς θεϊκῆς δημιουργίας, ἐφ' ὅσον ἡ ζωή του καθίσταται πλέον διαρκῆς λειτουργία⁷⁷. Ἡ προτροπή πρός τόν κάθε βαπτισμένο συνοψίζεται στίς μεταβαπτισματικές συμβουλές τοῦ Ἀμβροσίου Μεδιολάνων: «Ἔλαβες τήν πνευματική σφραγίδα, τό Πνεῦμα τῆς σοφίας καί τῆς γνώσεως, τό Πνεῦμα τῆς διδαχῆς καί τῆς δυνάμεως, τό Πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης καί τῆς εὐσεβείας, τό Πνεῦμα τοῦ θείου φόβου. Διατήρησε αὐτό πού ἔλαβες. Ὁ Πατήρ σέ ἔχρισε διά τῆς σφραγίδος, ὁ δέ Κύριος Ἰησοῦς σέ ἐνίσχυσε καί τοποθέτησε στήν καρδιά σου τό Πνεῦμα»⁷⁸. Φέροντας στή θνητή ὑπαρξή του τόν ἀνεκτίμητο θησαυρό τῆς σφραγίδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ κάθε βαπτισμένος προσκαλεῖται νά ἐνεργοποιήσῃ «τήν δοθεῖσαν Χάριν» καί νά καταστῆ «σκήνωμα τοῦ Πνεύματος», ὑπαρξή ἡ ὁποία προγεύεται ἤδη τήν «ἀνέσπερη ἡμέρα» τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

75. Α' Κορ. 12, 3.

76. Ἀποκ. 1, 4.

77. Πρβλ. Γ. Ν. Φίλια, «Τὸ Μυστήριο τοῦ Χρίσματος», Ἐκκλησία ΟΖ' (5), 2000, σ. 439.

78. De Mysteriis, 42, ἔκδ. B. Botte, Sources Chrétiennes 25bis, σ.121.

